

V sredo in saboto

izhaja in velja:

Za celo leto	6 for.	20 kr.
„ pol leta	3 „	30 „
„ četert leta	1 „	70 „
„ mesec	— „	60 „

Po pošti:

Za celo leto	7 for.	50 kr.
„ pol leta	3 „	80 „
„ četert leta	2 „	— „
„ mesec	— „	70 „

SLOVENEK.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. pesem.

Oznaniła.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat, 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; večje pismenke plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štampelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

Št. 71.

V Celovcu v saboto 16. septembra 1865.

Tečaj I.

III. Poglavje:

Deželna skupina.

(Dalje.)

1. Kaj je deželna skupina (Ländergruppe?)

Deželna skupina je zapopadek več dežel, ktere so v eno celoto z enim zborom združene.

2. Koliko takih deželnih skupin se lahko napravi v avstrijskeji deržavi?

Napravi se jih lahko devet, in sicer skupina:

Niže-avstrijska za dolejo in gorenjo Avstrijo, — prednje-avstrijska za Solnograd, Tirol in Predarlško, — notranje-avstrijska za Stajersko, Koroško, Kranjsko in Primorsko, — beneška za beneško kraljevino, — hervaška za trojedino kraljevino, — sedmograška za Sedmograško, — ogerska za Ogersko, Serbsko in Temeški banat, — češka za dežele krone češke in gališka za Galicijo, Bukovino in Krakov.

3. Ktera skupina je za nas Slovence najimenitnejša?

Notranje-avstrijska, ker tiste dežele obsega, po kterih Slovenci prebivajo.

4. Koliko pa šteje ta skupina prebivavcev?

Šteje prebivavcev vseh vkup 2.496.000, med kterimi je 1.370.000 Slovencev, 946.000 Nemcev in 180.000 Italijanov.

5. Čemu naj se napravi ta skupina?

Velik dobiček in velika sreča je, da ima kdo pri svitem cesarju svojega zagovornika; to bi pa bilo vendar preveč in predrago, da ima vsaka posamna dežela na Dunaju svojega moža. Zatorej se dene več dežel v eno skupino in ta ima svojega moža pri cesarju. Ogri ga imajo, Sedmogračani in Hrvatje ga imajo, torej naj ga imajo tudi Nemci, Slovenci, Čehi, Poljaki, Rusini in Italijani: to tirja ravnopravnost vseh dežel in narodov. —

Oktoberska diploma opira se na zgodovinske spomine in povrača deželam stare pravice. Zgodovina nam pa priča, da so naše dežele: štajerska, koroška, kranjska in primorska, že od nekdaj, že od starodavnih časov v neki zvezi med seboj stale in delale so državopravno skupino. Poglejmo le malo v zgodovinske bukve!

Leta 650 po Kristusovem rojstvu so bile dežele, po kterih naše dni Slo-

venci prebivajo, pridružene veliki slavnjski deržavi, ktero je bil slavnj Samo osnoval in ktera je segala notri do Češkega, Moravskega in severnega Ogerskega. Samo pa umerje in po smerti njegovi je razpadlo slavnjsko kraljestvo na drobne dele. V srednjem veku — v 8. 9. 10. in 11. stoletju — so nad temi deželami posebni knezi gospodovali, kakor vojvodi kranjski in koroški, grofi celjski in goriški, mejni grof istrijski in patrijarh oglejski. V 12. in 13. stoletju so pa prišle vse te dežele — ena za drugo — pod Habsburško rodovino.

L. 1564 se je zgodilo nekaj imenitnega zastran notranje-avstrijske skupine. Cesar Ferdinand I. je pred svojo smertjo dežele svoje cesarevine razdelil med svoje tri sinove. Maksimilijan II. je dobil Ogersko, Češko in Avstrijsko, — drugi sin Ferdinand je dobil Tiroljsko in dežele v Švabskem, Brajsgavi in Elzasu, kar se je imenovalo: „Prednje-avstrijske dežele,“ — tretji sin Karol pa je dobil Stajersko, Koroško, Kranjsko, Goriško, Primorsko in Istrijsko pod imenom: „Notranje-avstrijske dežele.“ Vsaka imenovanih dežel je imela svoj posebni deželni zbor, pa vendar so se včasih in o posebnih priložnostih poslanci vseh teh deželnih zborov zbirali v enem, tako imenovanem generalnem ali občnem zboru. Tako je nadvojvoda Karl za 1. januar l. 1578 sklical tak občen zbor v mesto Bruck na Muri in 45 poslancev se je sešlo iz notranje-avstrijskih dežel. In že prej — l. 1565 — je ravno ta nadvojvoda „na prošnjo notranje-avstrijskih dežel“ v Gradcu tako imenovano „notranje-avstrijsko vladu“ ustavil in si mesto Gradec za svoje bivališče izvolil.

Tudi od posebne notranje-avstrijske vojske govori zgodovina. Beremo namreč, da se je l. 1594 nadvojvoda Maksimilijan na čelo postavil „notranje-avstrijski vojski.“ Od Karola VI., ki je izdal znano pragmatično sankcijo, vemo za gotovo, da je l. 1728 sklenil, Notranje-avstrijsko obiskati, naj mu dežele: Stajerska, Koroška, Kranjska in Primorska prisežejo zvestobo; kar se je tudi v resnici zgodilo.

Zastran politične in sodnijske uravnave je Notranje-avstrijsko v novejših časih doživelo marsiktere preuredbe. L. 1747 se je za Notranje-avstrijsko napravila posebna deželna oblastnija, ktera se je imenovala: „Visoka reprezentacija“, in od dvorske kancelarije na Dunaju odvisna bila. Tako je tudi bila za Notranje-avstrijsko posebna viša sodnija. Za časov cesarja Jožefa II.

so notranje-avstrijske dežele dobile eno in isto administracijo ali upravo. L. 1791 pod cesarjem Leopoldom II. je postalo Koroško spet samostalno, kar je trajalo do l. 1809. Francoski cesar Napoleon je pa stvaril novo deželo in jo imenoval po starem: „Ilirijo“. V to ilirsko deželo so spadale nekatere notranje-avstrijskih dežel. Vsled Pariškega miru je Avstrija te dežele spet nazaj dobila in jih je v večem obsegu l. 1816 za „ilirsko“ kraljestvo povišala. To kraljestvo je obsegalo vojvodino kranjsko in koroško, potem Furlansko, Istrijo, Goriško in Terst, zraven pa še imeniten kos Hervaškega. L. 1822 se je pa hervaški kos spet od Ilirije odločil, tako da Ilirsko kraljestvo sedaj obsega sledeče dežele: vojvodino kranjsko, koroško in avstrijsko-ilirsko primorje, ktero pa obstoji iz sledečih delov: iz poknežene grofije goriške in gradiškanske, — iz mejne grofije istrijske s kvarnerskimi otoki, — in iz mesta terzaškega z njegovim obližjem.

Leta 1848 so postale, vse te dežele samostojne, dobile so vsaka svoj deželni zbor in svoje deželno vladu. In tako je še sedaj naše dni, vendar med njimi še sedaj neka čudna pa nejasna zveza obstoji. Tako stanujeta šolska inšpektorja ali ogleda za ljudske in srednje šole na Koroškem le v Gradcu pri štajerski namestniji, — za goriške in primorske šole le v Terstu, — viša sodnija za celo Notranje-avstrijsko je v Gradcu. — Iz teh zgodovinskih razprav se jasno vidi in spozna, da je med vsemi deželami, po kterih Slovenci prebivajo, djansko obstajala neka zveza — zdaj tesnejša zdaj širja, kakor so časne okoliščine nanašale.

Ne samo narodna ravnopravnost in stara zgodovina, tudi zdrava politika tirja, da se te dežele zlijejo v eno skupino. Ni nobena skrivnost, da Nemci le preradi gledajo v Frankobrod in vpijejo po veliki Nemčiji, Italijani pa zijajo v Rim in kričijo po „zedinjeni Italiji“. Le Slovenci so stali, stojé in bojo stali nepremakljivo za Avstrijo. Sreča bode za cesarsko rodbino in celo Avstrijo, ako so v občnem ali generalnem zboru notranje-avstrijske skupine zraven Nemcev in Italijanov — vselej zvesti Slovenci.

Tudi bode to velik dobiček za posamne dežele imenovane skupine. Vsaka deželna skupina dobi gotovo svoje središčine ali centralne uradnije. Te so zdaj večidel na Dunaju, naj se postavijo po raznih mestih deželne skupine. Tako postavimo, naj stanuje najviša sodnijska gosposka za našo skupino

kakor nekdanj v Celovcu. — za vojaške zadeve v Gradcu, za politične v Ljubljani, za finančne v Terstu itd. ... Koliko daljnih pisarij in potov bi se prihranilo; koliko denarja bi v deželi ostalo in prišlo med tiste ljudi, ki toliko davkov plačujejo, dozdej pa od njih le pičlo dobička dobivajo. — Tudi generalni zbor bi se zdaj v to zdaj v uno mesto sklicati mogel, da se le ves denar v eno in isto mesto zmirej ne steka. —

In slednjič kaj mislite, kterege zbora besede in sklepi več veljajo in tehtajo — majhnega ali pa večega? Ves svet oči in ušesa napenja, kaj počenja in sklepa ögerski, ali gališki deželni zbor. Tudi visoka vlada le težko podere, kar se tam sklène in tirja. Kdo pa kaj mra za zbor v Solnogradu, Predarlškem, Gorici, Istri, na Koroškem itd.? Ne zabite stare prislovice: „Divide et impera“, to je: Drobi in gospoduj. Vsak državnik, ki nima serca do ljudstva, do njegove svobode in sreče, drobi ljudstvo na male kose, da tem lozej nad vsemi gospoduje: Z malim in slabotnim nasprotnikom si kmalo in lahko pri kraju! Zatorej družimo se v večje in močnejše skupine!

6. Ali pa ne bojo posamne dežele tako prišle ob svojo avtonomijo in samostalnost?

Naka; vsaka dežela ohrani svoj deželni zbor in vse, kar le to samo deželo zadeva, pretresa in sklepa se le samo na tem deželnem zboru.

7. Kaj bi pa občni deželni zbor cele skupine opraviti imel?

Najpred bi pretresoval proračun ali budget središčinih ali centralnih uradnij za celo skupino; — po tem bi sklepal o takih rečeh, ki se tičejo cele skupine, na primer: da se napravi za celo skupino akademija ali vseučilišče, bolnišnica, norišnica, jetnišnica, družba za zavarovanje proti toči, živinski kugi itd.

tudi bi se mogel ta zbor zbrati, ako visoka vlada ali posamni deželni zbori to želijo, stavimo o kakej nevarnosti, vojski itd.

8. Kdo bi pa ta opravila opravljal?

Občni ali generalni zbor, h kateremu bi posamne dežele pošiljale postavno odmerjeno število poslancev. Kar ta zbor sklène in cesar poterdi, je za deželno skupino postava, katero dvorski kancelar s svojimi dotičnimi svetovavci izpeljuje. Dvorski kancelar je občnemu zboru odgovoren.

9. Ktere lastnosti mora imeti dvorski kancelar notranje-avstrijske skupine?

Rojen mora biti v kakej deželi te skupine, — mora sloveti kot pervak na vse strani, in mora biti neodvisen. — Da pa ne bode razžaljena in v strahu nobena treh narodnost, ki v notranje-avstrijske skupini bivajo, naj se izvoli dvorski kancelar slaven gospod iz ktere koli teh treh narodnost, njemu na stran pa naj se postavita dva podkancelarja, za vsako unih dveh narodnost eden.

10. Kteri jezik pa bode parlamentarni pri občnem zboru?

Vsi trije jeziki: nemški, slovenski in italijanski, bojo imeli tu enako veljavo in pravico. Taka je v Švajci, na Sedmograškem, taka bo na Ögerskem, — ni drugači v naši mnogojezičnej Avstriji, ako bode za vse deželne jezike v resnici veljala tolikokrat obljubljena ravnopravnost.

(Dalje prih.)

Avstrijsko cesarstvo.

Dežele niže-avstrijske.

2. Iz Dunaja. Δ▽ (Sedmograški ali erdeljski zbor. Avtonomisti. Radvanski. Fin. vodstvo za notranje-avstrijsko. Benedek). V največi

naglici vam nekaj malega pišem. Ravno danes nam naznanja uradni list cesarsko pismo, da je dozdanji sedmograški zbor, ki sta ga Šmerling in Nadezdy s takimi težavami skupaj spravila, razpuščen, in da je novi na podlagi volilnega reda l. 1791 na 19. novembra t. l. sklican. Kdor plačuje 8 gld. direktnih davkov brez doklad, ima pravico voliti. Zboru se bode najprej predlog o združenju z Ögersko predložil. Tako se je tedaj zgodilo, kar jih toliko nikdar ni verjeli hotlo. Centralisti se ve da ne vedó, kaj bi počeli. Najljubše in najbolj slavljeno delo, kar jih je Šmerling doprinesel, poderlo se je in sicer poderlo brez usmiljenja. Kaj si neki g. vitez Hasner misli, če v duhu pogleda nazaj na tisti dan, na tisto veselo uro, ko je v zbornici pozdravljal Sedmograške poslance ter jim med drugim rekel, da so prišli kakor golob z zeleno vejico v Noetovo ladijo! Danes pa — sic transit gloria mundi! Bog daj, da bi jo zdaj bolje vozili. — Debelo smo se tudi tukaj gledali, ko smo brali, da se mislijo štajerski pa kranjski poslanci v Celju pogajati in nekaki program stlačiti. Kteri, kdo, kaj? se je slišalo eno za drugim. Da bi bilo res to kranjskim narodnjakom v misel prišlo, nam ni šlo in ne gre v glavo; od drugih pa naravnost rečemo, kar mislimo: najbolje bi bi bilo, da bi se zanje pretežavni službi „poslanca“ odpovedali, ker ves svet vé, da niso zato. Toliko patriotizma jim moramo vendar pripoznati, da to prej ko mogoče domovini v prid storé, da se novi za važni bodoči zbor izvolijo. Da bi samo zavolj denarja in kakor „divjaki“ poslanci biti in ostati hotli, tega nikakor ne moremo razumeti. S Kaiserfeldom itd. pa se nima noben pošten slovensk poslanec o slovenskih zadevah nič pogajati. Ali ni res? — Vsi Slovaki so žalostni in prestrašeni, ker je Majláth spet enega najhujših našprotnikov Slovákov, g. Radvanskega, za nadžupana izvolil. M. naj pač gleda, da se spekel ne bo! — Še nekaj novega pa veselega. Finančno ministerstvo je zaukazalo, naj bode deželno finančno vodstvo v Gradcu tudi kakor viša sodnija v dohodkih zadevah ne samo za Štajersko, ampak tudi za Koroško, Kranjsko in Primorsko. To je že nekako znamenje, da vlada ni zoper notranje-avstrijsko skupino. — Ves svet se čudi, zakaj da gre „oče“ Benedek v pokoj: Pravijo, da se nevjema s tem, kar misli zdaj vlada pri vojaških stroških zbrisati. — Gablenz je že odšel v Holštajn.

Besednik.

Občni zbor kranjskega zgodovinskega društva 6. julija 1865.

Resnico starega pregovora: „Navada je železna srajca“, nam je zopet práv očitno pokazal veliki zbor zgodovinskega društva v Ljubljani 6. julija 1865. Ne zameri, ljubi „Slovenec“, da o tem še le danes spregovorim, ni mi bilo prej mogoče, čakati sem moral na „Mittheilungen“, ker nisem bil osebno pri občnem zboru v Ljubljani. Pa kako bi mi bilo tudi to mogoče, saj nisem vedel, kdaj da bode! Druga društva vabijo z listi k zborom, a naše društvo ne pozna te potrebe navade; po slov. časnikih pa tudi ni razglasilo dneva obecnega zbora, kajti navada, storiti to po slavni „Laibacherici“, je železna srajca. — Kar je pisal „Slovenec“ v 22. listu o zborih tega društva, potrdilo se je práv sijajno v omenjeni seji 6. julija 1865. Če prebereš sporočilo o njej, res ne veš, ali bi se jokali ali smejali, kajti bilo je blizo kakor v komediji, samo komplimente so si delali in težka odbojova bremena drugi na drugega valili. Predsednik dr. H. Costa je po stari navadi predlagal nove častne in dopisovavne ude; hvalil na vse kriplje in povzdigoval do nebes tiste, ki so kaj spisali

za „Mittheilungen“, zraven pa z britkim sercem omenil, da učeni gosp. Elce v kratkem zapusti kranjsko deželo, itd. itd. Gosp. tajnik je povedal, da imajo 266 rednih udov, tedaj 10 manj od lani in 46 manj ko leta 1844, 39 dopisovavnih in 34 častnih, vseh vkup 339, med temi 127 v Ljubljani biva-jóh, od kterih jih je bilo v seji samo 18; potem je naštel dolgo rajdo dobrotnikov zgod. društva, zahvalil se vredniku „Mittheilungen“, g. Dimiču in županu Costu za podporo in dobre svete, ki sta mu jih dajala in slednjič položil težavno službo svojo v roke slavnemu zboru. Ali to ni nič pomagalo: po nasvetu Dimičnem moral je „per acclamationem“ težavno breme tajništva zopet prevzeti. Bolje se je izteklo denarničarju prof. Zamejcu, kajti, ko tudi njega „per acclamationem“ zopet izvolijo v odbor, ustavi se temu krepko — in mesto njega izvolijo si dr. Vončina potem, ko je še predsednik Zamejičeve zasluge in njegovo marljivost za društvo nekoliko poudarjal. — Priklanjanja tedaj res ni bilo ne konca ne kraja. — Nekaj pa se je godilo v tem zboru, o katerem nikakor ne smem molčati. Gosp. vodja Costa je omenil v svojem nagovoru nektare „Anforderungen“, ki se tirjajo od društva. „Aha! sedaj pridejo na vsto zahtevanja, ki jih „Slovenec“ tirja v 21. in 22. listu,“ mislim si, ko to berem. Ne vem še sedaj ne, kdo me je motil, da sem mogel v tistem hipu pozabiti zlatega

pregovora: „Navada je železna srajca“, kajti vodja Costa ima menda geslo: Drži se starega denarja, starega vina in stare — nemškutarije! Od onih temeljitih tirjatev, ki jih dosihmal nihče še ni ovrget, v onih „Anforderungen“ ni ne pičice. Gosp. vodja jih morebiti ni bral, ali pa se mu ne zdijo toliko vredne, da bi jih on predlagal, tedaj — ad acta z njimi! — Samo o izdavi „povestnice kranjske“ je nekaj sprožil. Med drugimi rečmi je povedal namreč, da ni še čas prišel in da tudi tvarine še ni vkup za obširno zgodovino domačo in da nihče ne more nalagati društvu, naj da na svitlo obširno zgodovino, saj tudi druga društva ta posel pripuščajo posameznim možem. To je vse res. Samo razumeti ne moremo, kdo kaj takega zahteva od društva, ki še le sedaj v 21. letu svojega obstanka vlado nadleguje s tem, naj ukaže Vodnikovo knjižico „Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebietes von Triest und der Grafschaft Görz“ predelati, na svitlo dati in ko učno knjigo v gimnazije in realke vpeljati. To je šmentano slabo spričalo delovanja in moči društva, ki šteje 266 rednih in toliko in toliko imenitnih častnih in dopisovavnih udov!

V razgovoru, ali bi se dalo pooblastilo odboru, naj stori kar je treba, da se vse to zgodi, vzdignil se je najprvi g. Kozina, učitelj na višji realki. Modroval je kaj imenitno, mislil bi človek, da je društvu prvi

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celovca. (Srednje šole in slovenščina; — slov. obravnava; — mraz; — parobrod) „Slovenec“ je že večkrat povedal, kako se slovenščini po Koroškem godi. Ali časniki njegovim tožbam niso pritegnili, le slabo so jih podpirali. Zatorej nas je serčno veselilo, da so „Novice“ pretresale gimnazijin in realkin program, resnično svetu naznanile, kaka se slovenščini po srednjih šolah v Celovcu godi. Prav hvaležni smo „Novicam“, ako ravno pravijo terdih in grenkih besed, — pa saj so gola resnica. „Novice“ pišejo v 34. listu: Nekako tesno nam je bilo pri srcu, ko smo čitali „Programm“ gimnazije in „Jahresbericht“ realkin, — ne, da bi ne čislali zanimivega članka „Die Feste der Republik Venedig“ od prof. R. Graf-a, čeravno nam pot železnice v Benetke, ktero zagovarja, nikakor ni všeč, kakor so „Novice“ to že jasno dokazale, — tudi ne, da bi nam ne bila všeč „die krummlinige Bewegung eines freien Punktes in der Ebene“, ktera kaže izvedenega fizikarja, — tudi ne, da bi morebiti učenci ne bili možaki na pravem mestu. Da je vse to dobro in tako, kakor mora biti, radi vrljamo, in vendar — pri vsem tem pravimo — nam je nekako tesno bilo pri srcu, ko smo prebirali oni sporočili. Prestavljene smo se mislili na čisto nemško zemljo, skor, kakor bi Celovec bil deleč deleč zunaj v rajhu. Ali mar se ne uči slovenščina na ondašnji gimnaziji in realki? utegne prašati ta ali uni. Uči se, uči, — al če je iščeš v gimnazijském „Lehrplanu“, kjer so naštetí vsi redni nauki, latinski, grški in nemški jezik, — ne najdeš je! Svoj stransk kotiček ima, kakor ga imajo „freie Gegenstände“ in tú je na 4 posebne „course“ stisnjena. Taka je tudi v realki, kjer je v „Uebersicht der obligaten Lehrgegenstände“ ne dobiš, če tudi jo z lučjo iščeš! In vendar je nekoliko Slovencev ondi: v gimnaziji zraven 290 Nemcev 96, v realki 36, pa morebiti še kak Slovenec več. Se vč, da tudi o pisavi slovenski slovenskih imen ni duha ne sluha; v realki se po pisavi le edini Jenčič kaže Slovenca, v gimnaziji Janežič; povsod so naši č le tč, naši š z f, naši k so g itd. Da! še celó Janežičeva slovenska slovnica ni našla milosti, da bi bila imenovana, kakor ji je ime, ampak opisovaje jo ravnatelj imenuje: „3. Auflage der in der slovenischen Sprache verfassten Grammatik der

slovenischen Sprache.“ Kako kratka je ta circumscription! Veliko resignacijo moramo tedaj po vsem imenovati to, da tudi slovenski celovski časniki o taki mrvici slovenščine v celovških šolah ne črhnejo besedice; gotovo ni upati ondi nobenega zboljšeka. Lahko si iz tega tudi mislimo stan čitavnice celovške. Žalostna majka Slava! — Učencev je imela gimnazija celovška 386, realka 221. Hvalevredna naprava na realki je družba v podporo ubozih učencev, v ktero se zapisati more vsak radodaren domoljub, ki plača naenkrat 25 fl., ali pa vsako leto vsaj 2 fl., pa tudi vsak učenec realkin, kateri v podporo svojih ubozih sošolcev more vsaki mesec vsaj 10 kr. strpeti.“

Veseli nas močno, da zamoremo danes svojim bralcem naznaniti, da je bila 6. t. m. spet enkrat sodnijska obravnava v slovenskem jeziku brez tolmača, in sicer s Kat. Osojnik, domá iz Reberce, ki je bila zavdajavstva obdolžena. Vidi se iz tega, da Belcredijeva okrožnica vendar le pomaga, in lepo je tudi, da se je slavna naša sodnija tako hitro po njej ravnati začela. Le možko naprej, bo že šlo in veselila vas bode tudi zavest, da na vse strani natančno spolnujete dolžnosti svoje! „Uebung macht den Meister“, pravi Nemec, kar vsem v spomin kličemo. — 13. 14. in 15. t. m. so bila kaj merzla jutra. Ajda je okoli Celovca kaj poparjena videti. Ne obetajo si nič kaj dobre žetve, ker jej je poprej tudi suša zelo pritiskala. — Kotel za parobrod se pridno in ročno popravlja. Konec t. m. že mislijo spet vožnjo s parobrodom po jezeru pričeti.

Iz Gorice. — Dopis v „Slovenca“ št. 69 iz spodnjega Štajerskega (Lazaristi v Celju) gotovo nobenemu pravemu duhovnu po volji ne bo. Slavno vredništvo v omenjeno reč rado ne drega, in najbolje bi bilo, da bi tudi ta pot ne bilo nobenilo. Ni se zgodila pravica, ampak krivica. „Slov. Prijatelj“ je l. 1859 str. 572 celemu svetu povedal, kako so se častiti O. O. Lazaristi, gospodje Jakop Horvat, Jožef Premož in Anton Kovalek v Tominu obnašali, s kakim serčnim veseljem so jih bili Tominci sprejeli, s kako nenasiteno željo jih poslušali in s kakim spodobnim spoštovanjem jih pri odhodu počastili itd. Ad quid argumenta, si facta loquuntur? Vsak pa naj dolžnosti svojega opravi la zvesto spolnuje, in vse bo prav: Sapienti sat. —

En duhoven v imenu drugih pravih duhovnov.

Iz Štajerskega. 6. sept. — k. — (Čehi in Slovenci v Gradcu. Majhine ali velike občine?). „Česky zpěvický spolek“, (česko pevsko društvo,) ktero se je v kratkem ustanovilo v Gradcu, v glavnem mestu naše vojvodine, kjer so vse više uradnje, deželno poglavarstvo, viša deželna sodnija, deželni zbor i. t. d. tudi za nas štajerske Slovence, kjer pa še ni — slovenskega društva. Kar zamorejo naši vrli česki bratje, tega si ne upajo naši rojaki, katerih velika množica raznih stanov, Štajercev in Kranjcev, biva v Graškem mestu. In vendar je že leta 48 tam bila in cvetela „Slovenija“, in večkrat napravila krasne besede in veselice. Ali je res v preteklih nesrečnih letih pomrla vsa narodna zavest in je do korenine usahnila slovenska lipa, ki se je takrat začela tako lepo razvijati? Ni ne! Še jih je v Gradcu zvestih in poštenih domorodcev, katerim srce bije za svoj narod in kateri slovijo kot izvrstni pisatelji in skladatelji. Ker pa nam je to znano, tem bolje se čudimo, da si še niso osnovali „čitavnice“, ktere bi posebno v Gradcu jako treba bilo. V tamošnjih viših šolah je precej slovenskih dijakov, in vsak ve, kako velik upliv na mladino da imajo čitavnice. Zdaj dijaki večidel zahajajo v nemška društva, udje so nemških „Studenten-Verbindungen“, in ni se temu čuditi, ker v Gradcu ni nobenega središča narodnega življenja. Zato so pa tudi naši graški dijaki večidel vsi drugačni, kakor ti, kateri se učijo na dunajskem vseučilišču. To se mora priznati dunajskemu mestu, da se tam prav nobene zavire ne delajo gibanju raznih narodov. Dunajčan je že tako navajen, razne jezike okoli sebe slišati, da se mu to kar nič posebnega ne zdi, da ga velikoveč to še veseli. Vse drugači v Gradcu. Nemški Gradec ni samo nemško, ampak tudi nemškutarsko mesto in s tem je zadosti rečeno. In zato silno pogrešamo v njem „čitavnice“, da bode slovenska narodnost vsaj eno ognjišče imela v glavnem mestu štajerskih Slovencev. Za dobro petje ne bo sila, ker tam biva slavnoznan skladatelj in umetnik g. Dr. B. Ipavice, kateri bode gotovo z veseljem petje vodil in pevce vabil. Ne odlašajte tedaj dalje vi, naši rojaki, ki imate domoljubja in upliva, lotite se te važne naprave in ne zastajajte za našimi brati Čehi! — S političnim katekizmom, ki je izverstno in tudi

šteber. Zagovarjal je tisto šego zgodovinarit, ktere se je v letošnjem programu stako ogromnim vspehom poprijel; rekel je namreč, da po 1. paragrafu društvenih pravil ni društvu naloga, deželno povestnico spisavati, ampak gradiva iskati, nabirati, kupičiti — to je poglobitvi namen društvu. Spominja se pri tej priliki koroške družbe, kjer že 20 let spisujejo povestnico domačo, pa jej še sedaj niso prišli do konca. — Kaj pa pri nas? vprašamo. — Pri nas pa v 20 letih še do začetka nismo prišli. Pa to ni prav nič čudnega, saj pravi g. Kozina, da niso še vsi arhivi preiskani, vse listine kopirane, gradivo preresetano itd. Kaj neki je delalo društvo celih 20 let, da se še to ni zgodilo? Ali je naša deželica tako obširna, ali ima toliko arhivov?

Res je sicer, da nektera zgodovinska vprašanja še dandanes niso dognana, kakor pišejo „Novice“ v 31. listu, ali to samo kaže, da povestnica, če pride na dan, ne more biti precej popolna, ampak da se bode polagoma izvrševala, kolikor bolj bode kritično preiskovanje napredovalo. Drugej ravno tako delajo. Vsak začetek je težek in pomanjkljiv. Če pa bomo čakali, da bodo vse zgodovinske zastavice do čistega dognane, povestnice kranjske dežele ne bomo dočakali, če dosežemo tudi Metuzalemovo starost. Končaje svoj govor pravi g. Kozina, da ni zadovoljen z Vodnikovo predelano knjižico. Iz celega govora pa smo izvedeli samo to-

liko, da dobimo povestnico, obširno namreč, — ker s kratkim pregledom ni zadovoljen — še le ta čas, kedar bode g. Kozina vse arhive preiskal, vse nekrologe in druge listine prebral, prepisal in pretuhtal, ali z drugo besedo, da dobimo povestnico, kedar bodo k sodnemu dnevu trobili. — Za g. Kozinom oglasil se je ljubljanski župan dr. Costa. Z veseljem izrečemo, da je dobro spodbijal Kozinove puhle ugovore zoper predelavo Vodnikove knjižice ter možko in odkrito tirjal, naj je povestnica spisana v ljudstvu in mladini razumljivem, v slovenskem jeziku. Njegov nasvet je bil tedaj: visoka vlada naj napravi predelavo povestnice Vodnikove v slovenskem jeziku. Kar je finančni koncipist g. Dimic temu kljuboval, diši po birokratizmu; rekel je namreč, da se ne vé, ali se slovenska povestnica vjema z učilnim redom! Po Dimičnem načelu tedaj nista prav raynala gg. Erjavc in Tušek, ko sta, prvi „Živalstvo“, drugi „Rastlinstvo“, v slovenskem jeziku spisala, ker se ne ve, ali se slov. živalstvo in slov. rastlinstvo vjemate z učilnim redom. In g. Jesenko v Gorici se je hudo oparil, ko je nedavno izdal slovensko začetnico zemljepisno, kajti ne ve se, ali se slov. zemljepišje pač vjema z učilnim redom. — Kaka bedarija!

Sedaj se pa oglasi vrednik Triglavov, g. pl. Radics in poštima to stvar tako, da naj se posvetnica spiše v slovenskem in nem-

škem jeziku. Resnično, g. Radics, je izversten poštimovec! — Dr. Vončinu in dekanu Hieingerju, ki sta bila tudi pričujoča, je pa menda ravno v tistem važnem trenutku prislovlca: „molčati je zlato“, na misel prišla zato sta tudi rajši — molčala! Pri glasovanju je padel županov predlog in obveljal predsednikov. Gotovo bi se to ne bilo zgodilo, da bi bilo več res vnetih Slovencev sedelo v zboru. Torej ne odboru zgod. društva, ampak zanikrni v nemarnosti v Ljubljani bivajočih Slovencev imamo zahvaliti se, da je predlog domoljubnega dr. Etb. Costa padel. Resnično, ako bomo čakali, da se nam drugi posilijo, čakali bomo še dolgo in dolgo. Pomagajmo si sami in pomagano nam bode! Kako lepa prilika vendar ponudila se je 6. julija 1865 ljubljanskim narodnjakom, da bi se bilo vsaj nekaj spolnilo, kar je tirjal „Slovenec“. Ker pa niso prišli, zgodilo se je, kar smo ravno s tužnim srcem povedali. Navada je pač železna srajca! Če ne bomo slekli te srajce v nemarnosti, to se pravi, če bomo prihodnjič še tako ravnali; če bomo zmerom le čakali in čakali, da se nam drugi vrivajo s silo; če se sami ne bomo polastili svojih pravic, nikdar ne bode drugače. Volenti non fit injuria!

prostemu ljudstvu razumljivo pisan, jako ustrezate našemu narodu in se to delo res ne da prehvaliti. Želeli smo si že dolgo take knjižice, ki bi v podobi katekizma razlagala in podučevala prosti narod v političnih zadevah. Posebno dopada nam oddelek „od občin ali srenje“. Mi smo ravno teh misli, naj ne bodo občine prevelike, pa tudi ne premajhine. Pri nas so zdaj povsod premajhine. Imamo jih takih po 100 — 200 duš. Razcepljene so nekatere fare v 5 — 10 občin. Zato se že delj časa trudimo jih zediniti, da bi tako velike bile, kot so fare. Pa je težko v tem oziru kaj opraviti z našim ljudstvom, ker je preveč konservativno, in mu je geslo: Kakor je bilo pri očetih, tako naj bo pri nas! Prevelike občine, da bi jim potem treba bilo, najemati si posebnega pisarja, ne zdijo se nam ravno zategadelj koristne, ker nas že zdaj skušnja uči, da je župan potem večidel preveč podložen svojemu pisarju, kateri še tudi kot koten pisar hudo škoduje. Tudi to je dobra misel in se ne sme prezirati, da se močno širi politična omika, če se napravi več občin; le manjše naj ne bodo, kakor so fare.

Dežele gališke.

* Zadnjič smo po „Meti“ naznanili program galicijskih Rusinov, danes pa povemo, kakšnega programa se prihodnjič Poljaci mislijo deržati. Časnik „Haslo“, ki govori za ravnopravnost Poljakov in Rusinov, nam ga naznanja. „Vse le deželo zadevajoče reči, pravi „Haslo“, kakor so šolske, cerkvene, denarne, občinske, društvene in dobrodelne, pripadajo edino le deželnemu zboru v Levovu. Oba deželna jezika se rabita v šolah in kancelijah, v vseh poštah, daljnopisnih, in železniških uradnih, itd., pa ne samo v pogovorih, ampak v vsem opravilstvu. Zatem tirja „H.“ za galicijske dežele najvišjo sodnijo s sedežem v Levovu in lastnega dvorskega kancelarja s takimi pravicami, kakor jih imajo ogerski, hervaški itd. To nam kaže, da so Rusini kakor Poljaci za federalizem in vzajemnost.

Vsi deželani kaj zelo tiščé, da bi se zbor skorej snedel, ker je toliko poravnati treba. Z deželnega poglavarja pravijo nekteri da pride grof Karnicki drugi pa pričakujejo gr. Goluchovskega, ki ima več simpatij, ko drugi, ki je menda velik nemškutar.

Ptuje dežele.

Francoska.

Napoleon je bil s cesarico konec meseca avgusta v Švajci v gradu „Arenenberg“, kjer je dalj časa v svojih mladih letih s svojo materjo živel, in snove snoval, kako bi se na francoski prestol posadil. Ves svet se je radovedno pa skerbno vpraševal, kaj neki to pomenja. Zlasti pa so bili tisti vsi nekako preplašeni, ki Napoleonovo politiko po vseh njenih krtinah sledé. Nekteri so terdili, da gre zdajci v jako zasluženi pokoj, drugi pa, da se snide z italijanskim kraljem in da gre od ontod tudi pruskega kralja obiskat, in še več tacega. Najberže je pa prišel tje po nekem notranjem nagnjenju in da se enmalo oddahne v zdravem švajcarskem zraku. Domū gredé se mu je v mestu Neufchateau velika nesreča pripetila, ker so se pri drugi kočiji, v kateri so sedeli spremljevalci njegovi, konji splašili, in so bili vsi precej poškodovani. — Za prvo sednika v postavljenem zboru je izvoljen grof Valevski. — Svečanosti na morju v Šerburgu in Brestu so bile kaj sijajne, tako da so bili Angleži neki prav zadovoljni in so potem Francoze v mesto Portsmouth povabili, kjer spet gostij ni bilo konca in kraja. Večerni „Moniteur“ piše o tem tako le: Te svečanosti so bile prilika najserčnejšim veseljam. Z veseljem povemo, da je kraljica, ljudstvo in časnistvo prav zadovoljno. Cesarjeva vlada ni prva na Francoskem, ki si za prijaznost in zaupanje z

angleško vlado prizadeva. Tudi poprejšnja vlada si je prizadevala najprej za zvezo, potem pa za serčno prijaznost in slogo; toda še le cesarjevi vladi je po sreči izšlo, vse to prav dognati, da bode za oba naroda na vse strani koristno. Angleški časniki so to enoglasno priznali. Da se Francoska z Angleško tako dobro zastopi, vzrok temu so mednarodni interesi. Pa še neka druga vez je, ki ju edini, in to je, da imate enaka načela gledé na javno pravo. Od tod prihaja, da ste se brez samopridnosti za neodvisnost Turčije bojevali (tu naj nam „Moniteur“ nikar ne zameri, da imamo o tem druge misli. Vred.), in da Angleška potem ko je videla, kako se Francija za osvobodjenje Italijanskega bojuje, ni hotla več jonske otoke v svoji oblasti imeti in jih je po njih volji in želji narodu izročila, kteremu po narodnosti pripadajo. Res lepe besede, s kterimi se ta prijaznost slavi! Ali je pa res tudi odkritoserčna, to je pa spet drugo vprašanje. Vidi se pa tudi, da imajo Angleži kakor Francozi strah pred Amerikanci, ki so tudi svoje brodovje po morju poslali. — Najveljavniši možje vseh starih strank se zelo za to potezajo, da bi centralizacijo odpravili. — Napoleon se je te dni pri sv. Bostjanu snedel s špansko kraljico. Kaj to pomenja, je še zdaj skrivnost. Cesar je zdaj v Biariskih toplicah, kamor pride tudi Bismark in več drugih diplomatov. Kaj bodo tam vganili, zvedelo se bo kmalo; da pa se ne zbirajo za prazen „nič“, kažejo nam dogodki iz Plombijerskih toplic. — Znani general Lamoricière je oni dan umrl.

Španska.

Sedanja vlada je še vedno v zadregah. Dela pa na vso moč, da bi se vzderžala. Ali bo pa to tudi deržavi v prid, sam Bog ve. Tako je priznala novo italijansko kraljestvo, zdaj pa si prizadeva z Napoleonovo pomočjo tudi kaj denarja na posodo dobiti, in drugega sina italijanskega kralja, z imenom Amadeja, s špansko kraljico oženiti. V vseh rečeh je Napoleonova roka videti!

Razne novice.

* G. dr. Gršak naznanja v „Novicah“ o „Čitavnici“ tole: „Na prijazno interpelacijo v „Slovenca“ odgovarjam, da se je 3. zvezek „Čitavnice“ le zavoljo prevelikih del malo zakasnil, da pa bo kmali zagledal beli svet. Prinesel bo res nekaj obrazov za naše župane; vendar čitavničini taki sestavki ne morejo nikakor nadomestiti knjige, ki bi po domače našim županom kazala, kako imajo po postavah županovati. Tako „županovanje“ toraj pričakujemo iz družih rok.

Zahvaljujem se tu javno za obilo mi podporo materialno, ki je drugemu zvezku prišla od vseh strani in prosim, da mi še 3. zvezek ravno tako zvesto podpirajo ter si ga med narodom širiti prizadevajo; saj brez omike ni svobode, ni avtonomije, ni narodnosti.

Častitim svojim dopisovavcem naznanjam, da naj do 15. oktobra napisujejo: „St. Peter pri sv. gorah, pošta Podčetrtek (Wind. Landsberg)“, od tistod pa sem v Mariboru koncipient pri dr. Dominkušu.

Z Bogom, Herbersdorf! Srčno te pozdravljam, slovenski Maribor!

V Kozjem 26. avgusta 1865.

* G. Zalar Jož., posestnik in gostilničar v Ljubljani, je dobil od finančnega ministerstva dovoljenje, da sme za zdravilni namen slanico iz Pirana brez plače dovažati. Misli namreč v svoji hiši napraviti tudi solinsko kopel, kar bode gotovo v velik prid ondotnim prebivavcem, zlasti bolj ubožnim, ki se ne morejo morskih toplic posluževati. Slava neutrudljivemu in za vse dobro in koristno vnetemu g. Zalarju!

* 13. t. m. pop. se je g. Janez baron Šluga, brat koroškega deželnega poglavarja, v svojem stanovanju v Celovcu sam

ustrelil in pri tej priči mertev obležal. To je žalostno, in tolikanj bolj, ker je bil rajni tih pa miren gospod.

* G. Nagele, kupec v Beljaku, je v zadnji veliki loteriji 200.000 gld. zadel, 5000 pa nek znan ljubljansk zdravnik. Pač srečna moža, ki jima je sedanje hude dni ta denar gotovo prav prišel!

* Ruska vlada se je z našo dogovorila in dopustila, da zamorejo avstrijski učenci više realke in gimnazije rudarsko akademijo v Ljubnem (Leoben) na Zgornje-štajerskem obiskovati; plačevala pa bode zanje ruska vlada, če se zavežejo, da hočejo po dokončanih šolah osem let na Ruskem služiti. Vsak dobi letne plače 300 rubljev. Več o tem bo gotovo slavno vodstvo v Ljubnem vsakemu, kdor se nanj oberne, povedati zamoglo.

* Te dni nas je v mestu srečal nek prijatelj. „Pomisli — nam čudé pravi — včeraj sem dobil na neko pritožbo zastran vkvariranja od magistrata slovensk odgovor, pa še slovenski brati ne znam.“ „Tolaži se, prijatelj, — mu odvrnem — z našimi ljudmi, ki nemške odgovore iz kancelij dobivajo, pa jih tudi brati ne znajo.“ — In omolknil je. („Nov.“)

* Odbor za ljubljansko deško bolnico je ravnokar razglasil njena pravila. —

* Rozsa Šandor, glasoviti madjarski razbojnik, pomiloščen je od Nj. Veličanstva in njegova kazen za vse žive dni v zapor znižana za 15 letno ječo, računa pa se k temu tudi to, kar je do zdaj sedel, in do znaša več ko 10 let. Ravno te dni so ga peljali skozi Dunaj v Terezin (Theresienstadt) na Češko, kjer bo še 5½ leta sedel.

* „Novicam“ naznanja g. Želko Vilinski, da nameravajo nekteri častitelji rajnega Jurja barona Vega obletnico po njem v njegovem rojstnem kraju v Zagorici Moravske fare na Kranjskem 26. septembra t. l. t. j. na dan njegove žalostne smerti tako obhajati, da nepravijo spominek na rojstni hiši baronovi in da opravijo zanj ob 10. zadušnico v tamošnji cerkvi sv. Križa. — Nadjamo se, da se jih bo mnogo tega opravila udeležilo.

* Sl. ministerstvo je 5. pr. m. določilo, da se za kranjsko vojvodino davkovski zastanki preteklih let do januarja t. l., skupej 63.321 gld. 89 kr. zbrisejo, ker se je dokazalo, da se nikakor ne morejo doplačati. — To je lepo in zasluži vso hvalo!

* G. vitez Miklošič je bil one dni v Ljubljani in je „Matici“ sporočil, da bo njeni knjižnici podaril 1 iztis knjig, ki jih je on na svetlo dal. Slava mu!

Duhovske zadeve.

Teržaška škofija: G. Franc Lazar, pride za administr. v Šumberg. G. Ant. Sajdela gre v Gemin za koop. in g. J. Svet od tam v Dolino za koop.

Goriška nadškofija: G. Jož. Pahor je postal vikar v Medani, g. Jan. Rogelia v Opačjeselu, g. Ant. Čibic pa v Kozani; za kaplane gredó gg.: Peter Kobal v Dornberg, Vinc. Tomagnin v Kvisko in Jan. Mondini v Škocijan.

Lavantinska škofija: G. Gregor Špenger gre za kaplana v Trebovlje, g. Šimen Gabere pa v zgornjo Polskavo.

Loterija.

Gradec: 24 16 79 17 44.

Prihodnje srečkanje je 27. septembra 1865.

Dunajska bors 15. septembra 1865.

5% metalike	63.50
5% nacional	72.80
1860 derž. posoj	88.20
Bankine akcije	775
Kreditne	174.10
London	109.10
Novi zlati	5.14
Srebro	107.50